

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – sabotage

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motparter

1. EK
2. NF
3. AT
4. AKT
5. IA
6. RD
7. FG
8. CN
9. GL
10. VJ
11. AB

Överklagat avgörande

Svea hovrätts dom den 12 april 2024 i mål B 13007-22

Yrkande

Jag yrkar att EK, NF, AT, AKT, IA, RD, CN, GL, VJ och AB ska dömas för sabotage till fängelse. Jag yrkar att FG ska dömas för sabotage till villkorlig dom och böter.

Frågan i målet

Den fråga som jag bedömer är av intresse ur prejudikatsynpunkt är om de tilltalades handlande att blockera en allmän trafikled och därmed hindra framkomsten för trafik har varit en sådan åtgärd som allvarligt stört eller hindrat den allmänna samfärdseln enligt straffbestämmelsen om sabotage i 13 kap. 4 § brottsbalken. Av intresse ur prejudikatsynpunkt är även frågan om sabotage enligt det beskrivna handlandet är ett brott av sådan art att fängelse normalt ska följa (s.k. artbrott).

Bakgrund

I augusti 2022 satte sig ett flertal personer på vägbanan till E4:an i rusningstrafik för att inom ramen för en icke tillståndsgiven demonstration förmedla budskapet ”Återställ våtmarker”. Vägblockaden orsakade totalstopp i trafiken och långa köer på en av Stockholms mest trafikerade vägar inklusive tio minuters försening av en ambulans under prioriterad utryckning.

Personerna åtalades för sabotage och ohörsamhet mot ordningsmakten enligt följande gärningsbeskrivningar.

Sabotage

[EK], [IA], [VJ], [AB], [AKT], [NF], [RD], [AT], [GL], [FG], [CN] och [LH] har tillsammans och i samförstånd allvarligt stört och hindrat den allmänna samfärdseln genom att blockera framfarten för trafik i sydlig riktning. Det hände den 29 augusti 2022 på E4/Linvärvägen, Solna, Solna stad. De begick gärningen med uppsåt.

Ohörsamhet mot ordningsmakten

[EK], [IA], [VJ], [AB], [AKT], [NF], [RD], [AT], [GL], [FG], [CN] och [LH] har som deltagare i en folksamling som stör allmän ordning i enlighet med agerandet i åtalspunkten 1, underlåtit att efterkomma en för ordningens upprätthållande meddelad befallning med innebörd att lämna körbanan. Det hände den 29 augusti 2022 på E4/Linvärvägen, Solna, Solna stad. De begick gärningen med uppsåt.

Tingsrätten dömde de tilltalade för sabotage och ohörsamhet mot ordningsmakten till villkorlig dom och böter.

Hovrätten frikände de tilltalade för sabotage och dömde dem enbart för ohörsamhet mot ordningsmakten.

Hovrätten konstaterade att den grundlagsskyddade demonstrationsfriheten inte ger någon rätt att agera på ett sätt som är att bedöma som gärningar som omfattas straffbestämmelserna om sabotage och ohörsamhet mot ordningsmakten. Däremot ansåg hovrätten att handlandet, trots att aktionen medfört en stor olägenhet för många, sammantaget inte är att bedöma som en sådan allvarlig störning som krävs för att döma för sabotage. Hovrätten fann vidare, när det gällde straffansvaret för ohörsamhet mot ordningsmakten, att det inte varit frågan om någon nödsituation i straffrättslig mening.

Rättslig reglering m.m.

Allmänfarliga brott

Brotten mot allmänheten, som regleras i 13–15 kap. brottsbalken, har det gemensamt att den brottsliga gärningen innebär en viss allmänfara. Brotten har straffbelagts på grund av sin särskilda farlighet på ett tidigare stadium än vad som i regel är fallet med brotten mot enskild. Ett brott mot allmänheten kan, till skillnad från ett brott mot enskild, fullbordas utan att det är bestämt vare sig om det rör person eller egendom eller mot vem angreppet riktar sig. Genom en handling som hör till denna brottsgrupp framkallas i allmänhet fara som inte endast hotar enstaka människor eller föremål utan en mera obestämd och vidsträckt krets av objekt. (Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken, [24 november 2023, Version 23, JUNO], kommentaren till 13 kap.)

Kapitlet om allmänfarliga brott i 13 kap. brottsbalken innehåller bestämmelser om straff för framkallande av fara för en rad särskilt viktiga intressen, som människors liv och hälsa, särskilt betydelsefull egendom eller viktiga anläggningar, betydelsefulla samhällsfunktioner och den fysiska miljön. (Se Jareborg m.fl., Brotten, tredje häftet, andra upplagan, s.17.)

Straffbestämmelsen om sabotage

Straffbestämmelsen om sabotage finns i 13 kap. 4 § brottsbalken.

Om någon förstör eller skadar egendom, som har avsevärd betydelse för rikets försvar, folkförsörjning, rättsskipning eller förvaltning eller för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet i riket, eller genom annan åtgärd, som ej innefattar allenast undanhållande av arbetskraft eller uppmaning därtill, allvarligt stör eller hindrar användningen av sådan egendom, dömes för *sabotage* till fängelse i högst fyra år. Detsamma skall gälla, om någon annars, genom skadegörelse eller annan åtgärd som nyss sagts, allvarligt stör eller hindrar den allmänna samfärdseln eller användningen av telegraf, telefon, radio eller dylikt allmänt hjälpmedel eller av anläggning för allmänhetens förseende med vatten, ljus, värme eller kraft.

Sabotagebestämmelsen tillkom genom 1948 års strafflagsrevision och motsvarar i nuvarande lydelse i brottsbalken i huvudsak 19 kap. strafflagen i 1948 års lydelse (se SOU 1944:69 och prop. 1948:80 s. 284–288). Bestämmelserna i 19 kap. strafflagen hade i sin tur i sina huvuddrag grund i strafflagens ursprungliga lydelse från 1864. 1948 års revision innebar framför allt en systematisk förändring och det straffbelagda området påverkades i princip inte.

Sabotagebrottet tar sikte på gärningar som riktar sig mot för Sverige viktiga institutioner som försvar, rättsväsende, kommunikationer osv. (se Ulväng m.fl., *Brotten mot allmänheten och staten*, 2014, andra upplagan, s. 25).

Sabotageobjektet

Den viktigaste gruppen av sabotageobjekt – egendom av avsevärd betydelse för rikets försvar, folkförsörjning, rättsskipning eller förvaltning eller för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet i riket – har skjutits i förgrunden genom att tas upp i en första punkt i straffbestämmelsen. I en andra punkt nämns som sabotageobjekt den allmänna samfärdseln samt användningen av telegraf, telefon, radio eller dylikt allmänt hjälpmedel eller av anläggning för allmänhetens förseende med vatten, ljus, värme eller kraft.

Meningen är att den första punkten skyddar statens eller det allmännas intresse och att den andra punkten skyddar allmänhetens intresse, dock med den reservationen att sabotageobjekten i andra punkten ofta också har betydelse för statens eller det allmännas intresse. För straffbarhet när det gäller den andra punkten krävs alltid att allvarligt hinder eller allvarlig störning uppkommit. Något sådant krav finns inte när det gäller första punkten beträffande skadegörelse men däremot beträffande annan åtgärd. (Se a. prop. s. 287 f.)

Till begreppet ”den allmänna samfärdseln” räknas trafiken på vägar, järnvägar och spårvägar, vid busslinjer och hamnanläggningar, reguljär båt- och flygtrafik m.m. Det krävs inte att trafiken drivs av stat eller kommun, men däremot krävs att trafiken tjänar den allmänna samfärdseln. (Se Bäcklund m.fl., a.a., kommentaren till 13 kap. 4 §.)

Sabotagegärningen

Den straffbelagda handlingen består, i nu relevant avseende, av en åtgärd som innebär ett hindrande eller allvarligt störande av viss verksamhet.

Det har inte ansetts kunna vara sabotage att skada inredningen i en järnvägsvagn, men däremot att effektivt blockera ett järnvägsspår eller att fälla ett träd över en högspänningsledning. Exempel på sabotagegärningar som inte innefattar skadegörelse är att systematiskt störa radiosändningar, att störa enstaka viktig radioutsändning och att i farled släcka en fyr, tända en falsk fyr eller att flytta sjömärken. (Se Jareborg m.fl., a.a. s. 28).

Straffansvar kan komma i fråga för vilken åtgärd som helst, utom sådan åtgärd som enbart innefattar undanhållande av arbetskraft eller uppmaning till detta. Skälen för undantaget utvecklades i förarbetena enligt följande (a. prop. s. 286).

Genom att undantag gjorts för åtgärd som allenast innefattar undanhållande av arbetskraft eller uppmaning därtill skola emellertid stridsåtgärder på arbetsmarknaden icke bli straffbara i den mån de icke undantagsvis skulle falla under bestämmelsen om krigsförräderi i 8: 2. Det har nämligen icke syntts kommittén tillrådligt att, fränsett krigstillstånd och därmed jämförliga förhållanden, söka genom en allmän straffbestämmelse framtvinga arbetsprestationer eller leveranser. Kommittén har i denna del vidare uttalat, att det icke heller vid sabotagelagens tillkomst avsetts att med straffhot ingripa i avtalsförhållanden på arbetsmarknaden och inom näringslivet. Erforderliga reglerande ingrepp på dessa områden hade ansetts hellre böra ske på annan väg, nämligen med stöd av allmänna förfogandelagen, rekvisitionslagstiftningen, tjänstepliktslagen, maximiprislagen och prisregleringslagen. Ansvar för sabotage syntes icke heller böra inträda ens om undanhållandet av arbetskraft innefattade brytandet av avtalsenlig förpliktelse, såsom vid avtalsstridig strejk eller underlåtenhet att fullgöra avtalad leverans. De som vore underkastade ämbetsansvar ådroge sig emellertid naturligtvis ansvar enligt 25 kap. genom underlåtenhet att fullgöra sin tjänstgöring. Förbehållet för undanhållande av arbetskraft avsåge endast den rena passiviteten och föranledande därtill genom uppmaning och således på övertygelsens väg. Att genom våldsamma eller svikliga medel hindra andra från att arbeta kunde däremot falla under paragrafen.

Sabotagebestämmelsen har inte ansett böra kunna användas för att tvinga fram arbetsprestationer och leveranser. Så snart en gärning innefattar mer än att underlåta att prestera eller uppmaning till det har dock ansvar för sabotage ansetts kunna komma i fråga om rekvisiten i övrigt är uppfyllda (se Jareborg, a.a. s. 28 f.).

Konkurrens

Paragrafen om sabotage är subsidiär i förhållande till bestämmelserna i 13 kap. 1–3 §§ brottsbalken och i förhållande till bestämmelserna i 13 kap. 5 a–c §§. Brottet skadegörelse, som behandlas i 12 kap. 1 §, är subsidiärt i förhållande till sabotage. Grov skadegörelse enligt 12 kap. 3 §, med en straffskala på fängelse mellan sex månader och sex år, bör emellertid konsumera sabotage som inte är grovt. Vissa specialstraffrättsliga straffbud mot åtgärder med en allmännyttig anordning, anläggning eller inrättning, varigenom dess begagnande hindras eller försvåras är subsidiära till sabotage.

Den rättsliga regleringen av demonstrationsfriheten

Skyddet för grundläggande fri- och rättigheter regleras i 2 kap. regeringsformen. Där anges att var och en gentemot det allmänna är tillförsäkrad bl.a. demonstrationsfrihet. Demonstrationsfrihet innebär frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats (se 2 kap. 1 § första stycket 4).

Demonstrationsfriheten får begränsas genom lag, men endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får

aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. (Se 2 kap. 20 och 21 §§.)

Demonstrationsfriheten får inskränkas med hänsyn till bl.a. ordning och säkerhet. (Se 2 kap. 23 och 24 §§).

Demonstrationsfriheten är även skyddad genom artikel 11 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen) och artikel 21 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

Enligt artikel 11 i Europakonventionen har var och en rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen (p. 1.) Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter (p. 2).

I första hand innefattar artikel 11 en förpliktelse för staten att inte ingripa och förhindra sammankomster eller verksamhet som bedrivs inom föreningar och andra sammanslutningar. Det ingår inte i statens positiva skyldigheter att garantera att privat mark får användas för opinionsbildande möten, såvida det är möjligt att hålla sådana möten på annat håll (se *Appleby m.fl. mot Förenade kungariket*). Inte heller offentligt ägda fastigheter kan alltid brukas för opinionsbildande syften, utan sådant som myndigheters kontor kan fredas från demonstrationer om det sker med iakttagande av kravet på proportionalitet (se t.ex. *Tuskia m.fl. mot Georgien*). Rätten att delta i fredliga sammankomster innebär inte bara att myndigheterna måste tillåta att sådana sammankomster anordnas utan också att den som medverkat vid en sådan sammankomst inte får i efterhand drabbas av straff eller annan påföljd för att han eller hon organiserat eller deltagit i sammankomsten. Däremot hindrar artikel 11 inte att den som genomför sammankomsten på sådant sätt att det strider mot lag straffas för lagbrottet. Den som demonstrerar genom att t.ex. blockera en väg eller anläggning kan således utan hinder av artikel 11 straffas för sin handling (se *Barraco mot Frankrike och Dreiman m.fl. mot Norge*). (Se Danelius m.fl., *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, [2023, version 6, JUNO], s. 627 ff.)

Praxis

NJA 1958 C 333. En person som fällde en tall över en högspänningsledning vilket ledde till att många abonnenter blev strömlösa under flera timmar dömdes för sabotage. Högsta domstolen meddelade inte prövningstillstånd.

NJA 1961 C 131. En person dömdes för försök till sabotage för att han lagt en 45 kilo tung sten på ett järnvägsspår, varifrån första passerade tåg sköt undan stenen utan att mer än ringa skada uppstod. Högsta domstolen meddelade inte prövningstillstånd.

Svea hovrätts dom den 19 mars 2024 i mål B 7580-23 (fällande dom). Hovrätten fastställde tingsrättens dom. Den tilltalade dömdes för sabotage som bestod i att hon gemensamt och i samförstånd med andra allvarligt stört och hindrat den allmänna samfärdseln genom att i rusningstrafik blockera framfarten för trafik på Liljeholmsbron/Södertäljevägen i Stockholm. Det var fråga om totalstopp i trafiken under cirka 30 minuter och efterföljande köer och störningar under ytterligare tid.

Svea hovrätts dom den 30 november 2023 i mål B 11431-22 (fällande dom). Hovrätten fastställde tingsrättens dom. Den tilltalade dömdes för sabotage som bestod i att han tillsammans och i samförstånd med andra allvarligt stört och hindrat den allmänna samfärdseln genom att i rusningstrafik blockera södra länken i båda riktningarna. Det var fråga om en blockad på morgonen i rusningstid på en stor trafikled som utgör en knutpunkt för Stockholmstrafiken och den orsakade långa trafikköer. Blockaden hade pågått minst 20 minuter och trafiken hade påverkats i cirka 80 minuter. Den sammanlagda samhällsekonomiska kostnaden på påverkade vägar beräknades uppgå till minst 1 500 000 kr. Det stod vidare klart att blockaden hade inneburit en risk för att utryckningsfordon inte kunnat ta sig fram.

Svea hovrätts dom den 29 november 2023 i mål B 5873-23 (friande dom). Hovrätten ändrade tingsrättens dom och frikände den tilltalade från åtalet för sabotage. Hovrätten fann att det inte var visat att det handlat om en så allvarlig störning av den allmänna samfärdseln som får anses ha avsetts med bestämmelsen om sabotage. Den tilltalade hade åtalats för att hon på Slussbron i Stockholm tillsammans och i samförstånd med andra allvarligt stört och hindrat den allmänna samfärdseln genom att i rusningstrafik blockera framfarten för bil- och busstrafik i båda riktningarna.

Svea hovrätts dom den 22 maj 2023 i mål B 2870-23 (friande dom). Hovrätten ändrade tingsrättens dom och frikände den tilltalade från åtalet för sabotage. Hovrätten fann att några utryckningsfordon inte hade hindrats att komma fram och att det handlat om en störning om cirka 30 minuter. Det fanns enligt hovrätten inget i utredningen som tydde på att de inte hade kunnat släppa fram utryckningsfordon och också avsett att göra detta. Visserligen hade de inte själva avslutat sitt agerande, utan det hade skett genom polisens försorg, men hovrätten menade att detta inte förtoget det förhållandet att störningen kommit att fortgå under en tämligen begränsad tid. Sammanfattningsvis hade det enligt hovrätten inte handlat om en så allvarlig störning av den allmänna samfärdseln som får anses ha avsetts med bestämmelsen om sabotage.

Svea hovrätts dom den 21 september 2023 i mål B 13087-23 (fällande dom). Hovrätten fastställde tingsrättens dom i skulddelen. Den tilltalade dömdes för sabotage som bestod i att hon tillsammans och i samförstånd med andra personer allvarligt stört och hindrat den allmänna samfärdseln genom att sätta sig på vägbanan och därmed blockera och hindra trafiken på allmän väg (bl.a. Centralbron). Vägbanorna hade varit helt blockerade i ena färdriktningen en kort men inte obetydlig tid. Det ifrågasattes inte att gruppen som den tilltalade hade varit en del av hade varit beredd att flytta sig för utryckningsfordon, men det förändrade inte att alla körfälten faktiskt hade varit blockerade. En polisinsats till följd av en stor väg blockeras måste ses som en fullt förutsebar konsekvens och räknades därför in i den störning som blockaden hade orsakat. Detsamma gällde för att det tagit en viss tid innan köerna släpper. Med beaktande av den omfattande köbildningen som uppstod fick det sägas vara utrett att möjligheterna för transporter att ta alternativa färdvägar hade varit begränsade.

Svea hovrätts dom den 7 juni i mål B 554-23 (fällande dom). Hovrätten fastställde tingsrättens dom. Den tilltalade dömdes för sabotage som bestod i att han tillsammans och i samförstånd med andra allvarligt stört och hindrat den allmänna samfärdseln på bl.a. Centralbron, Lidingöbron,

Nynäsvägen och väg E4/E20. Trafiken hade varit i princip helt blockerad under ca 20 till 50 minuter i den ena färdriktningen med långa fordonsköer som följd.

Grunden för mitt ändringsyrkande

Vad hovrätten funnit utrett

Hovrätten har funnit utrett att de tilltalade har blockerat framfarten för trafik i sydlig riktning på E4:an under en tid då leden, som är viktig för den allmänna samfärdseln, varit tungt trafikerad d.v.s. i rusningstrafik. Enligt Trafikverket passerar i normala fall under den aktuella tiden omkring 3 500–4 000 fordon på den plats där vägblockaden genomfördes. Det är i hovrätten klarlagt att blockaden har omfattat trafikledens samtliga fyra körfält i den ena körriktningen under cirka 20 minuter och därefter två av körfälten under ytterligare cirka 30 minuter. Trafiken stod helt stilla i cirka 20 minuter och därefter öppnades två körfält upp, även om trafiken då inte kunde passera vägblockaden i normal hastighet. Aktionen inleddes kl. 08.18 och den sista personen avlägsnades från vägbanan kl. 09.11. Det står klart att två tilltalade, EK och NF, hade limmat fast sig i vägbanan och fick avlägsnas med hjälp av kemiska medel. Hovrätten har funnit att bilköen i körfälten i södergående riktning som längst sträckte sig från Haga Norra till Kista. Det är också klarlagt i hovrätten att en ambulans under uttryckning som var klassificerad som ett s.k. ”prio ett-fall” blev cirka tio minuter försenad på grund av vägblockaden.

Vad som övrigt framgår av bevisningen

Av åberopat filmmaterial framgår att den trafikstockning som de tilltalades åtgärd orsakade har varit omfattande med kilometerlånga köer under en lång tid. Eftersom de två körfält som öppnades efter 20 minuter var belägna på vardera sidan om de två körfält som var fortsatt avspärrade på grund av de tilltalades blockad var den allmänna samfärdseln först blockerad och sedan kraftigt hindrad under sammanlagt 50 minuter. Av åberopade vittnesförhör framgår att de tilltalade valt en plats för sin vägblockad som låg nära avfarten till ett sjukhus med akutmottagning. Enligt Trafikverkets beräkningsmodell har samhällskostnaden uppgått till cirka 2,5 miljoner kronor.

Åtgärden att blockera vägen ska bedömas som sabotage

Straffbestämmelsen om sabotage omfattar samhällsfarliga gärningar i fredstid.

Det finns ett reglerat undantag från det straffbara området som avser stridsåtgärder på arbetsmarknaden. I övrigt kan vilken åtgärd som helst utgöra grund för straffansvar om åtgärden har t.ex. allvarligt stört eller hindrat den allmänna samfärdseln.

Hovrätten har funnit att de tilltalade har stört eller hindrat den allmänna samfärdseln men att det inte varit frågan om en allvarlig störning eller hinder.

Vad som närmare ligger i kravet på allvarlig störning eller hinder av den allmänna samfärdseln har inte utvecklats i förarbeten eller i något avgörande av Högsta domstolen. Av straffbestämmelsens ordalydelse följer dock att störningen måste vara av en viss betydelse.

Redan 1961 dömdes en person för försök till sabotage för att han lagt en 45 kilo tung sten på ett järnvägsspår, varifrån första passerade tåg sköt undan stenen utan att mer än ringa skada uppstod. Att den tilltalade försökt att blockera ordinarie tågtrafik bedömdes alltså ha utgjort ett försök att allvarligt störa eller hindra den allmänna samfärdseln på det sätt som straffansvaret för sabotage förutsätter.

Vägblockaden i det nu överklagade fallet har skett på morgonen i rusningstrafik på en stor trafikled som utgör en knutpunkt i Stockholmstrafiken. I målet är det klarlagt att det vid den för vägblockaden aktuella tiden i normala fall passerar omkring 3 500–4 000 fordon på den plats där vägblockaden genomfördes. Blockaden har orsakat dels ett totalstopp i färdriktningen under 20 minuter, dels en kraftigt försvårad framkomlighet på grund av två avstängda körfält mitt i körbanan under ytterligare 30 minuter. Fortfarande en timme efter vägblockadens inledande sträckte sig köerna flera kilometer på E4:an. Som längst var bilkön sju kilometer lång (sträckan från Haga Norra till Kista). Att trafiken har påverkats under lång tid ska beaktas vid bedömningen av störningens allvar. Med beaktande av den omfattande köbildningen som uppstod är det utrett att möjligheterna för transporter att ta alternativa färdvägar har varit begränsade.

Det står klart att de tilltalades agerande har orsakat en betydande samhällsekonomisk kostnad eftersom vägblockaden har påverkat ett stort antal resenärer och därmed inneburit en restidsförlängning. Trafikverket har beräknat samhällskostnaden till cirka 2,5 miljoner kronor.

Platsen som de tilltalade valt för sin blockad ligger cirka 1000 meter från akutintaget till Nya Karolinska sjukhuset i Solna. En ambulans under uttryckning med en patient som var klassificerad som ett s.k. prio-ett-fall, d.v.s. patientens tillstånd bedömdes vara livshotande, försenades med tio minuter på grund av de tilltalades åtgärd. Att de tilltalade har gjort en egen plan för att släppa fram uttryckningsfordon förändrar, tvärt emot hovrättens uppfattning, inte bedömningen av allvaret i att vidta åtgärder som leder till fara för liv och hälsa. Blockaden har inneburit en risk för att uttryckningsfordon inte kunnat ta sig fram. Även polisens fordon under uttryckning till platsen, med ljud- och ljussignaler påslagna, hade problem att komma fram på grund av kraftig köbildning. Vägblockaden har alltså inneburit fara för det behov av transporter i akuta situationer som den allmänna samfärdseln tjänar.

För att avbryta blockaden så att den allmänna samfärdseln kunde fungera som den ska har flera polispatruller fått kallas till platsen. De tilltalade har inte hörsammat ordern att lämna vägbanan frivilligt utan polisens resurser har fått tas

i anspråk för att lyfta bort flera personer och att lossa två personer som limmat fast sig vid vägbanan. Den akuta polisinsatsen på platsen tog cirka en timme och ytterligare resurser har därefter krävts för gripanden och transport till olika arrester runt om i Stockholm. Att en sådan polisinsats skulle krävas vid en vägblockad av en så stor farled som E4:an är en förutsebar konsekvens. Resursåtgången bör räknas in i bedömningen av den störning som blockaden har orsakat.

De tilltalades vägblockad har, med hänvisning till redovisade omständigheter, inneburit en allvarlig störning av den allmänna samfärdseln. Det har varit frågan om en gärning som riktat sig mot transportnätet, d.v.s. en ur allmänhetens intresse central samhällsfunktion.

Jag är enig med hovrätten när det gäller bedömningen att den grundlagsskyddade demonstrationsfriheten inte ger någon rätt att agera på ett sätt som är att bedöma som gärningar som omfattar straffbestämmelserna om sabotage och ohörsamhet mot ordningsmakten. Artikel 11 hindrar inte att den som genomför en sammankomst på ett sådant sätt att det strider mot lag straffas för lagbrottet. Den som demonstrerar genom att blockera en väg kan utan hinder av artikel 11 straffas för sin handling.

Jag delar också hovrättens bedömning att det i det här fallet inte varit frågan om någon nödsituation i straffrättslig mening.

EK, IA, VJ, AB, AKT, NF, RD, AT, GL, FG och CN ska därför dömas för sabotage.

Påföljd

För sabotage döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömningen av straffvärdet beaktar jag den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad de tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv att störa den allmänna samfärdseln som de har haft. Straffvärdet motsvarar enligt min bedömning fängelse i sex månader.

Det finns inga uttalanden i förarbetena som ger stöd för att sabotage allmänt sett är brott av sådan art att fängelse normalt ska följa. Högsta domstolen har tidigare uttalat att det finns anledning att iaktta stor försiktighet med att utan uttryckligt stöd i lagförarbeten särbehandla ytterligare brottstyper med hänvisning till brottslighetens art och att utrymmet för att göra det genom rättspraxis är begränsat (se ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 31 och 32).

I det här fallet finns det omständigheter som talar för att sabotage genom vägblockader ska bedömas vara brott av sådan art att fängelse normalt ska följa. Sabotage genom att allvarligt störa och hindra allmän samfärdsel är en brottslighet som blivit mera utbredd. Det är en brottstyp som är svår att

förebygga eller upptäcka. Sådant sabotage kan också sägas innefatta ett åsidosättande av respekten för rättsväsendet. (Se prop. 1987/88:120 s. 100 och prop. 1997/98:96 s 116 f. samt NJA 1999 s. 561.)

Vid artbrott krävs det särskilda skäl för att en inte frihetsberövande påföljd ska väljas (prop. 1987/88:120 s. 100).

För FG kan påföljden inte bestämmas till annat än villkorlig dom med böter, eftersom åklagaren inte överklagat tingsrättens dom mot honom.

Skälen för prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att målet med hänsyn till det allmänna intresset av tillgång till omfattande och vägledande prejudikatbildning bör prövas av Högsta domstolen (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken [2022, version 93, JUNO], kommentaren till 54 kap. 10 §).

Utvecklingscentrum, som inom Åklagarmyndigheten ansvarar för bl.a. omvärldsbevakning när det gäller sabotage, har i yttrande till riksåklagaren över åklagarens begäran om att överklaga domen bedömt att underrättspraxis brister i enhetlighet och att ett avgörande från Högsta domstolen skulle vara till ledning för rättstillämpningen. Utvecklingscentrum har därför tillstyrkt att domen överklagas.

Jag delar Utvecklingscentrums bedömning om behovet av vägledning. Efter den nu överklagade domen har Svea hovrätt, avdelning 3, meddelat ytterligare friande domar som gällt åtal om sabotage för liknande handlande och med angivande av liknande domskäl (se Svea hovrätts domar den 2 maj 2024 i mål B 13168-23 och B 9409-23). Hovrätten har i de båda domarna hänvisat till domskälen i den nu överklagade domen. Svea hovrätt, avdelning 8, har i tiden efter den nu överklagade domen men före de nyss redovisade domarna även meddelat en dom som fastställer en fällande dom om sabotage för en vägblockad (Svea hovrätts den 22 april 2024 i mål B 13087-23). Hovrättens avdelningar tycks alltså döma olika.

Att klimatdemonstranter medvetet väljer att bryta mot lagen för att få gehör för sitt budskap är en företeelse som uppstått framför allt under senare år. Exempelvis projektet Återställ våtmarker har skapandet av störningar i vardagen som en uttalad metod för att åstadkomma debatt om miljön eftersom ”vanliga demonstrationer på gator och torg inte har någon effekt” och ”klimat- och miljörelser har demonstrerat i 40 år utan större framgång” (se <https://xn--terstillvtmarker-4kblj.se/>). Det saknas avgörande från Högsta domstolen om hur åtal för sabotage ska bedömas i dessa situationer. Hovrätten har i den nu överklagade domen

efterlyst principer för tillämpningen av allvarlighetsrekvisitet (se s. 24 i domen).

Justitierådet Thomas Bull har, bl.a. i artikeln *Saboterad demonstrationsfrihet?* (Festskrift till Elisabeth Rynning, Uppsala 2023), ifrågasatt att domstolarna under 2022 och 2023 flera gånger har dömt demonstranter för ett så allvarligt brott som sabotage. Rättstillämpningen väcker enligt Thomas Bull frågor ur yttrandefrihetssynpunkt. Han ställer frågan om ”ett kortvarigt blockerande av en väg i protestsyfte verkligen kan vara en sådan gärning som kriminaliseringen typiskt sett är tänkt att träffa” och hänvisar till förarbetsuttalanden om att endast sabotagehandlingar av samhällsfarlig beskaffenhet ska omfattas av straffbestämmelsen (prop. 1940:55 s. 24). Straffbestämmelsen bör enligt Thomas Bull tillämpas i ljuset av grundlagsskyddet för demonstrations- och yttrandefriheterna. En professor i offentlig rätt vid Uppsala universitet, Anna-Sara Lind, och en lektor i konstitutionell rätt från samma universitet, Mikael Ruotsi, har på liknande sätt i media argumenterat för ståndpunkten att det är en oproportionerlig sanktion att döma miljöaktivister som blockerar vägar för sabotage (se t.ex. artikeln ”*Om fängslande klimatdemonstrationer*”, Dagens Juridik, publicerad digitalt den 21 juni 2023).

Mot denna bakgrund och eftersom underrättspraxis inte är enhetlig bedömer jag att det finns ett behov av att Högsta domstolen ger vägledning i frågan om de tilltalades åtgärd att blockera en allmän trafikled och därmed hindra trafik från att komma fram har varit en sådan åtgärd som allvarligt stört eller hindrat den allmänna samfärdseln enligt straffbestämmelsen om sabotage i 13 kap. 4 § brottsbalken samt om detta handlande innebär att det finns en presumtion för fängelse. Det behövs ett klagörande om vilka omständigheter som ska beaktas vid prövningen av vad som utgör en allvarlig störning eller hinder av den allmänna samfärdseln.

Även om målet innefattar många tilltalade så är rättsfrågan avgränsad och de faktiska omständigheterna i stor utsträckning ostridiga. Bevisningen är inte alltför omfattande och målet kan avgöras utan huvudförhandling. Jag bedömer därför att målet är lämpligt för att pröva den prejudikatintressanta frågan.

Bevisuppgift

Muntlig bevisning

(sammanlagd tidsåtgång cirka 3,5 timmar)

1. Ljud- och bilduppspelning av förhören i tingsrätten med **de tilltalade** (sammanlagt cirka tre timmar).
2. Ljud- och bilduppspelning av vittnesförhöret med ambulansföraren **RB** (cirka 10 minuter).

3. Ljuduppspelning av vittnesförhöret med sjuksköterskan **AR** (cirka sju minuter).
4. Ljud- och bilduppspelning av vittnesförhöret med polisman på platsen **ME** (cirka sex minuter).
5. Ljud- och bilduppspelning av vittnesförhöret med insatsledande polisman på platsen **JW** (cirka fem minuter).
6. Ljuduppspelning av vittnesförhöret med dialogpolisen **JE** (cirka fem minuter).

Skriftlig bevisning

1. **Film** från händelsen inhämtad från Trafikverket, polisens helikopter och polisens egna kameror (cirka 10 min, ges in till domstolen vid behov).
2. **Händelserapport** (förundersökningsprotokoll s. 13–18).
3. **Fotografier och karta** (förundersökningsprotokoll s. 34–49).
4. **Promemoria och graf** avseende samhällsekonomiska störningskostnader (förundersökningsprotokoll s. 55–58).
5. **Beslagsprotokoll** (förundersökningsprotokoll s. 100 och 162).

All bevisning kan läggas fram genom hänvisning.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till:
Kammaråklagare Marina Ivic.
Västerorts åklagarkammare i Stockholm (AM-116826-22).
Utvecklingscentrum.